

«ΑΝΟΙΧΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ- ΔΙΑΙΩΝΙΣΗ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ»

«Κλειστά κρατικά και ιδιωτικά Ιστορικά Αρχεία»

Επιχειρώντας μια ιστορική αναδρομή, με στόχο να αποσαφηνίσουμε ορισμένες πτυχές του θέματος, διαπιστώνουμε ότι, από τα αρχαία ακόμα χρόνια η διαχείριση και η φύλαξη των αρχείων ήταν αποκλειστικό προνόμιο της διοικητικής εξουσίας. Η χρήση τους, ήταν ένα σπουδαίο μέσο άσκησης της πολιτικής και θρησκευτικής εξουσίας και η πρόσβαση επιτρεπόταν μόνο σε ένα κλειστό κύκλο αξιωματούχων και μοναχών. Στη περίοδο του Μεσαίωνα τα αρχεία χρησιμοποιήθηκαν για να νομιμοποιήσουν τίτλους και στη νεώτερη εποχή, ιδίως μετά τους Ναπολεόντειους πολέμους, εξυπνήθησαν ποικιλότητα το εθνικό κράτος. Δεν είναι τυχαίο ότι το ευρύ κοινό ταυτίζει την εικόνα του Αρχείου, με αυτήν του μουσείου ή του μαυσαλείου. Θα μπορούσαμε να πούμε, ότι η διαχείριση των αρχείων υπήρξε μια διαχρονική εξουσιαστική πρακτική που απομάκρυνε τον πολύ κόσμο από μια πηγή πληροφοριών που ουσιαστικά του ανήκει.

Στις δεκαετίες του 1970 και του 1980 τα μόνα ιστορικά Αρχεία που υπήρχαν στον ελλαδικό χώρο, βρίσκονταν κάτω από τον απόλυτο έλεγχο του κράτους. Διοικητικά σήμερα ανήκουν στο «Υπουργείο Παιδείας» και συνήθως στεγάζονται στην πρωτεύουσα κάθε νομού, με την επωνυμία «Γενικά Αρχεία του κράτους». Η λειτουργία όλων αυτών των Αρχείων, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, υπήρξε συνώνυμη της απαξιωτικής συμπεριφοράς των διαχειριστών τους και της υπαλληλίστικης συμπεριφοράς όσων εργάζονταν σε αυτά. Το βιβλιακό και αρχειακό υλικό στοιβαγμένο και παραπεταμένο καταστρέφονταν στους απαράδεκτους χώρους αποθήκευσης, χωρίς να τύχει ποτέ της απαιτούμενης συντήρησης και προστασίας του. Η απουσία σχετικής ελληνικής βιβλιογραφίας για την διατήρηση και προστασία των συλλογών καθώς επίσης και το ότι μόλις το 1985 αποφοίτησαν οι πρώτοι συντηρητές από τα Τ.Ε.Ι. Αθήνας, είναι δύο στοιχεία που αξίζει να αναφερθούν. Τα «Γενικά Αρχεία του κράτους», θεωρητικά μόνο περιέχουν τεκμήρια από τις δραστηριότητες υπουργείων, υπηρεσιών και γενικά όλων των κρατικών θεσμών. Στην πραγματικότητα ελάχιστα στοιχεία και μικρής σημασίας κατατίθενται και όταν ο κίνδυνος της δημοσίευσης είναι ορατός, η καταστροφή τους προπαγανδίζεται με περισσή συναίνεση, όπως στην περίπτωση των φακέλων κοινωνικών φρονημάτων.

Μετά τη μεταπολίτευση, φορείς όπως η Τοπική Αυτοδιοίκηση, Τραπεζικοί οργανισμοί, Πανεπιστήμια, θα ιδρύσουν ανάλογες τοπικού χαρακτήρα ή εξειδικευμένες αρχειακές συλλογές, τον έλεγχο των οποίων αναλαμβάνουν τα Δημοτικά Συμβούλια ή διοριζόμενα Διοικητικά Συμβούλια. Την σκυτάλη θα πάρουν ιδιώτες και πολιτικά κόμματα, ιδρύοντας πολιτικούς και πολιτιστικούς συλλόγους που προβλέπουν καταστατικά την δημιουργία αρχειακών συλλογών. Συχνά το υλικό αυτό, προσβάσιμο σε μικρές ομάδες «εκλεκτών» χρησιμοποιήθηκε για κομματικές σκοπιμότητες και για προσωπική ανέλιξη στις πανεπιστημιακές έδρες.

Κοινός τόπος, όλων αυτών των κρατικών και ιδιωτικών αρχείων υπήρξε το απόρρητο και μη προσβάσιμο επιλεγμένων «περιοχών έρευνας», οι οποίες παρέμεναν και παραμένουν έως σήμερα στην αδιαφάνεια και στο σκοτάδι. Χαρακτηριστικά αναφέρω τα αρχεία όλων των Υπουργείων και ιδιαίτερα του Υπουργείου Εξωτερικών,

τα αρχεία του Κ.Κ.Ε., τα οποία καλύπτονται από πλήρη μυστικότητα, καθώς επίσης και το «Αρχείο Δελμούζου», που φυλάσσεται στη «Δημοτική Βιβλιοθήκη της Άμφισσας» και για το οποίο υπάρχει απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου που απαγορεύει την οποιαδήποτε πρόσβαση σε αυτό. Η λειτουργία όλων αυτών των Αρχείων, τα μετέτρεψε σε «κλειστούς» οργανισμούς, στους οποίους η ελεύθερη δυνατότητα έρευνας, δεν μπορούσε να γίνει παρά μόνο με ανορθόδοξους και πλάγιους τρόπους. Η προνομιακή δυνατότητα για επιλεκτική δημοσιοποίηση πηγών, υπήρξε καθοριστική για τη δημιουργία μιας ψευδεπίγραφης ιστορίας, η οποία αποσκοπούσε στην αλλοίωση της συλλογικής μνήμης.

Αποτέλεσαν με πολλούς τρόπους, σημαντικά οργανικά τμήματα του κρατικού μηχανισμού, αναπαράγοντας την ιδεολογία της κυριαρχίας. Τροφοδότησαν με επιλεγμένο τεκμηριωτικό υλικό και κατασκεύασαν την επίσημη ιστοριογραφία, αποσιωπώντας και διαστρεβλώνοντας ότι δεν ταίριαζε στην νεωτερικότητα της οικοδομής του εθνικού κράτους. Νομιμοποίησαν μέσω του παραγόμενου επιστημονικού ιστορικού λόγου όλες τις ενέργειες του κεφαλαίου και του κράτους και αποσιώπησαν κάθε αντίθετο λόγο.

«Ανοιχτά ελευθεριακά Ιστορικά Αρχεία»

Πολλοί, σπουδαίοι αναρχικοί και επαναστάτες, αναγνώρισαν αρκετά νωρίς την αναγκαιότητα φύλαξης και διάσωσης των αρχείων που διατηρούσαν και κατέθεσαν το υλικό αυτό σε ιστορικά κέντρα της εποχής τους. Χάρη στον Μάξ Νεττλάου, στον Πιέρ Ραμύ, στον Ωγκύστ Αμόν, στον Γκιγιώμ και αργότερα στους ισπανούς της F.A.I. και της C.N.T., το Διεθνές Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας του Άμστερνταμ διαθέτει σήμερα την πλουσιότερη συλλογή αρχείων στο κόσμο για το αντιεξουσιαστικό και αναρχικό κίνημα.

Στον Διεθνή χώρο η ύπαρξη ελευθεριακών ιστορικών αρχειακών συλλογών ξεκίνησε αρκετά νωρίς. Το 1958 θα ιδρυθεί στη Λοζάννη το «Διεθνές Κέντρο Έρευνας του Αναρχισμού», γνωστό και ως C.I.R.A, και το 1965 θα ιδρυθεί παράρτημα στη Μασσαλία. Στη συνέχεια και κυρίως στην δεκαετία του 1970, θα ιδρυθούν ανάλογα ερευνητικά και αρχειακά κέντρα σε πολλά μέρη του κόσμου από την Ευρώπη μέχρι την Λατινική Αμερική. Στην Ιταλία λειτουργεί το «Αρχείο Πινέλλι», το «Αρχείο Μπερνιέρι», το «Διεθνές Προλεταριακό Αρχείο», η «Ελευθεριακή Βιβλιοθήκη Αρμάντο Μπόργκι», η «Βιβλιοθήκη Φράνκο Σεραντίνι», στην Ισπανία το «Αρχείο Ανσέλμο Λορέντζο», το «Αρχείο Ισαάκ Πουέντε», το «Ελευθεριακό Αρχείο Ρικάρντο Μέλλα», στην Γαλλία το «Κέντρο Αναρχικών Τεκμηρίων» με έδρα το Παρίσι και ανάλογα «Κέντρα» σε άλλες γαλλικές πόλεις, στην Αγγλία Η «Βιβλιοθήκη Kate Sharpley», Ανάλογα αρχεία υπάρχουν στην Αργεντινή, στη Βραζιλία, στο Μεξικό, στην Αμερική.

Έργο τους η διάσωση όλων των τεκμηρίων που σχετίζονται με τα κοινωνικά κινήματα, την ευρύτερη ελευθεριακή σκέψη και την αντιεξουσιαστική δράση. Βιβλία, μπροσούρες, περιοδικά, εφημερίδες, αφίσες, φωτογραφίες, είναι το υλικό που αναζητούν να διασώσουν, καταγράφοντας την αδυσώπητη μάχη του ανθρώπου με τους δυνάστες του. Η καταλογράφηση, η αποδελτιοποίηση, η δημοσιοποίηση καθώς και η ελεύθερη πρόσβαση στον οποιονδήποτε, δηλώνουν την φιλοσοφία και την

λειτουργία τους. Αναμφισβήτητα η προσφορά τους στο αντικρατικό-αντικαπιταλιστικό κίνημα έχει σταθεί σπουδαία.

Στην Ελλάδα, τις προηγούμενες δεκαετίες, υπήρξαν δύο ατελέσφορες προσπάθειες δημιουργίας ανάλογων ιστορικών αρχείων, οι οποίες όμως δεν ευοδώθηκαν. Η παρουσία σήμερα της «Αναρχικής Αρχαιοθήκης» με παραρτήματα σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και το «Ελευθεριακό Ιστορικό Αρχείο» στη Πάρο, πιστεύουμε ότι θα αποτελέσει την αρχή για την γέννηση και άλλων ανάλογων προσπαθειών. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν αυτού του είδους τα Αρχεία, είναι η βιωσιμότητά τους. Λείπουν οι οικονομικοί πόροι συντήρησής τους και πολλές φορές ο χώρος.

«Διαίωνιση της μνήμης»

Η ιστορική μνήμη είναι ένας ιστός ιδεών, που οι άνθρωποι τον αντιλαμβάνονται, τον κατακτούν συνειδητά ή ασύνειδα, ταυτίζονται μαζί του και τον αναπαράγουν μέσω της αδιάλειπτης επαφής με τους πολιτικούς θεσμούς και τις κοινωνικές δομές αλλά και μέσω της ατομικής και συλλογικής προσπάθειας τους να αντιμετωπίσουν την πληθώρα των προβλημάτων που εδράζονται και συνθέτουν τον αφύσικο διαχωρισμό του «αστικού κοινωνικού όρου» σε «κοινωνικό» και «πολιτικό».

Η ιστορική μνήμη δεν νοείται χωρίς τους θεσμούς, που την γέννησαν και την μεταφέρουν στις επόμενες γενιές. Αποτελεί όχι μόνο «αναπαράσταση του παρελθόντος» αλλά και «οργανική- λειτουργική γνώση». Με αυτήν την έννοια προσανατολίζει κάθε φορά το κοινωνικό «υποκείμενο» στην υιοθέτηση συμπεριφορών, επιλογών και κατευθύνσεων. Είναι ανά πάσα στιγμή «ενεργή» και σταθεροποιεί συνήθειες νοοτροπίες και προκαταλήψεις, ενώ άλλες τις περιθωριοποιεί.

Λόγω της άμεσης εξάρτησης της από την θεσμοποιημένη κοινωνία, δεν γίνεται αντιληπτή ούτε από όλους μας με τον ίδιο τρόπο ούτε στην ολότητα της. Διακρίνεται από μία οικονομία στοιχείων, από μία οικονομία λήθης. Μερικά στοιχεία διασώζονται με την αρχική τους μορφή, πολλά παρουσιάζονται ανασημαινόμενα, τα περισσότερα όμως πρέπει να τα αναζητήσουμε και να τα καταγράψουμε. Όλοι οι εξουσιαστικοί μηχανισμοί, ιδεολογικοί και πολιτικοί, χρησιμοποίησαν και χρησιμοποιούν την «μερικότητα της ιστορικής μνήμης» ως «κατασκευαστική μνήμη». Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το φαινόμενο του εθνικισμού, της εθνογέννησης και του εθνικού κράτους. Αν και είναι κοινή διαπίστωση ότι πρόκειται για ένα νεωτερικό φαινόμενο των δύο τελευταίων αιώνων και όλοι αναγνωρίζουν τον πολιτισμικό του χαρακτήρα και όχι την φυλετική συνέχεια, εκτός από τους ρατσιστές, ο μέσος άνθρωπος έχει καταγράψει στη μνήμη του ότι, είναι απόγονος μιας αρχαίας λαμπρής φυλής, που για αιώνες κοιμόταν και αίφνης ξύπνησε για να εκπληρώσει το χρέος της!

Την ίδια τύχη επεφύλαξαν και για όλους τους κοινωνικούς αγώνες και τους επώνυμους και ανώνυμους αγωνιστές που κατέθεσαν στο παρελθόν μια διαφορετική άποψη και δράση για τον άνθρωπο, την κοινωνία, το κράτος και την ελευθερία. Μια τέτοια περίπτωση είναι η αιματηρή απεργία των μεταλλωρύχων της Σερίφου το 1916, που κατέληξε στο πρώτο και τελευταίο ελληνικό Σοβιέτ. Μέχρι πρόσφατα τα γεγονότα παρέμεναν άγνωστα. Ένα μικρό βιβλίο, η αφήγηση από τον πρόεδρο του σωματείου Κων/νο Σπέρα γραμμένη στις φυλακές της Σύρου, παρέμενε καλά

κρυμμένο μυστικό για πολλά χρόνια σε ιδιωτικές βιβλιοθήκες και κομματικά υπόγεια. Όταν τελικά δημοσιεύτηκε αποκάλυψε τους λόγους της επιβεβλημένης λησμονιάς. Οι απεργοί, πριν την βίαιη καταστολή τους από τον ελληνικό στρατό, κατήγγησαν για δεκαπέντε μέρες κάθε μορφή εξουσίας και στη θέση τους έβαλαν επιτροπές, χωρίς την παρουσία και τις οδηγίες κάποιας κομματικής πρωτοπορείας. Ο Κων/νος Σπέρας γνωστός αναρχοσυνδικαλιστής, ιδρυτής του Εργατικού Κέντρου Αθήνας, συνιδρυτής της ΓΣΕΕ και του ΣΕΚΕ και γραμματέας πολλών σωματείων και Ομοσπονδιών, δολοφονήθηκε το 1943 από την ΟΠΛΑ. Η αποκάλυψη όλων αυτών των στοιχείων στάθηκε η αφορμή να φωτιστεί μια μεγάλη περίοδος από την ιστορία του αντικαπιταλιστικού- αντικρατικού κινήματος στην Ελλάδα.

Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι, ο λαός σπανίως αφήνει άμεσες γραπτές μαρτυρίες. Συνήθως, αντ' αυτού, οι ομάδες εξουσίας και κυριαρχίας αναλαμβάνουν αυτό το ρόλο, δηλαδή να καταγράψουν τα γεγονότα ερμηνεύοντας τα κατά το δοκούν. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, μέσα στους χώρους των αγωνιστών, είχε επικρατήσει η άποψη ότι πρέπει να «...δημιουργούμε την ιστορία αντί να την γράφουμε...». Έτσι ελάχιστα στοιχεία για πολλά γεγονότα έχουν φτάσει ως εμάς σήμερα.

Η εξουσία μέσα από την «κατασκευαστική μνήμη» μονοπωλεί το περιεχόμενο της συλλογικής μνήμης. Είτε συμπληρώνοντας με επινοήσεις που τους εξυπηρετεί την «μερικότητα της ιστορίας» είτε αποσιωπώντας και διαστρεβλώνοντας κάθε κοινωνικό αγώνα που προτρέπει τους ανθρώπους να διαλύσουν την κοινωνική συναίνεση στο άδικο και εγκληματικό καθεστώς τους.

Ένας από τους τρόπους να επαναοικιοποιήσουμε την ιστορική συλλογική μνήμη είναι να διασώσουμε αυτές τις στιγμές ελευθερίας. Να διασώσουμε τα τεκμήρια.

Τα τεκμήρια εκτός από την αξία της πληροφορίας που μας μεταδίδουν, έχουν και μια ιστορική αξία που συνίσταται στην ικανότητα τους να αναδεικνύουν γεγονότα, συμπεριφορές, ιδεολογήματα και σκέψεις του παρελθόντος. Ως αποτελέσματα της δράσης της κάθε μορφής εξουσίας, μας προσφέρουν μια μοναδική γνώση για τη δομή της και τη λειτουργία της. Ως αποτελέσματα της ανθρώπινης δράσης για ελευθερία αποτελούν πρωτογενείς μαρτυρίες που διαφυλάττουν ένα σημαντικό κομμάτι της ανθρώπινης εμπειρίας.

Αυτό το τεκμηριωτικό υλικό που αποτελεί την ενσωματωμένη ή ενσαρκωμένη μνήμη στους καθημερινούς αγώνες ενάντια στο οικονομικό σύστημα του καπιταλισμού και την πολιτική του οργάνωση, που είναι το κράτος, οφείλουμε να διαφυλάξουμε και να εντάξουμε στην συλλογική ιστορική μνήμη.

«Για μια ιστορία του αντιεξουσιαστικού- αναρχικού κινήματος»

Όσοι συμμετείχαμε στο αντιεξουσιαστικό κίνημα μετά την μεταπολίτευση, ελάχιστα γνωρίζαμε για την προηγούμενη ιστορία του κινήματος. Σκόρπιες κουβέντες, για τους αναρχικούς της Πάτρας και του Πύργου. Η εκδοθείσα βιβλιογραφία τα επόμενα χρόνια, δημιούργησε μια εικόνα, που φώτισε κάποιες περιόδους, ενώ συσκότισε πολλές άλλες. Όλες αυτές οι δευτερεύουσες πηγές, κυρίως εργασίες ειδικών, έχουν μια συστηματική ιδιομορφία. Οι συγγραφείς τους, στρατευμένοι διαφόρων σοσιαλιστικών σχολών, επιμένουν να υποτιμούν την αναρχική παρουσία, είτε υπερτονίζοντας παράλληλα κινήματα ή αντίθετες εκδοχές,

είτε αδιαφορώντας για την συστηματική και ολοκληρωμένη εικόνα μιας τέτοιας ανθολόγησης.

Η καταπληκτική ευχέρεια προσέγγισης των πρωτογενών πηγών και η μονοπάληση τους, σκιαγραφείται στις ενδεικτικές βιβλιογραφίες, που επισυνάπτονται στο τέλος των ιστοριών τους, στις οποίες τα αδημοσίευτα και ιδιωτικά αρχεία κοσμούν το μεγαλύτερο μέρος των σελίδων τους. Οι πρωτότυπες πηγές, διάσπαρτες σε διάφορα ιδιωτικά και δημόσια αρχεία, συνεχίζουν να παραμένουν ερμητικά κλεισμένες για τους πολλούς ερευνητές.

Η ερμηνευτική και η κριτική που συνοδεύει όλα αυτά τα ιστορικά τεκμήρια, αποθεώνει την λενινιστική υπεράσπιση στην εκδοχή του σταλινισμού. Οι στρατευμένοι κομματικοί ιστορικοί, ξεμπέρδευαν σχεδόν πάντα μονόχωτα «...δεν γνώριζαν ακόμα οι άνθρωποι τον επιστημονικό σοσιαλισμό...». Σήμερα, είμαστε σε θέση να περιγράψουμε τα όρια ενός κινήματος που γεννιέται γύρω στα 1860 και φτάνει μέχρι το 1930. Οι προσπάθειες αυτές δεν υπήρξαν ούτε θολές, ούτε μπερδεμένες, ούτε ασυντόνιστες, ούτε τυχαίες, για να χρησιμοποιήσω ορισμένους από τους επιθετικούς προσδιορισμούς που επιμελώς τοποθέτησαν οι διάφοροι διανοούμενοι και ιστοριογράφοι στα επιστημονικά τους εγχειρήματα.

Αυτή η διαπίστωση, ότι μια ολόκληρη πολιτική και κοινωνική επαναστατική παράδοση με ιστορική συνέχεια, παραδίδεται στη λήθη και το δεδομένο ότι οι πρωταγωνιστές έχουν πια πεθάνει, το αναμφισβήτητο γεγονός ότι από τα κείμενα τους άλλα παραμένουν επτασφράγιστα μυστικά σε κομματικά και μυστικά μπαούλα και άλλα έχουν με δόλο καταστραφεί, μας δημιουργεί το συλλογικό καθήκον να καταθέσουμε στο μέλλον την ιστορία του επαναστατικού – αντικρατικού κινήματος στην Ελλάδα.

«Με την μορφή επιλόγου»

Τα ανοικτά ιστορικά αρχεία του κινήματος παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, πρέπει να προχωρήσουν με σταθερότητα και συνέχεια μέσα στο χρόνο. Η επαφή και η συνεργασία με τις συλλογικότητες και τους συντρόφους του κινήματος, αποτελεί την μοναδική εγγύηση για την ουσιαστική και ενεργή λειτουργία τους. Η αποστολή υλικού από τους καθημερινούς αγώνες για ελευθερία και αξιοπρέπεια, αλλά και η κατάθεση του στα περιφερειακά «Αυτόνομα Στέκια», που πληθαίνουν τα τελευταία χρόνια αναδεικνύοντας έναν άλλο τρόπο ζωής και οργάνωσης, είναι επιβεβλημένη. Τα Αρχεία του κινήματος διασώζουν έναν λόγο ζωής ύστερα από τη σιωπή της ιστορίας και τη λήθη της εξουσίας. Αυτός ο λόγος αναδεικνύει μια άλλη φωνή, μια άλλη ανάγνωση του παρελθόντος και της καθημερινότητας, μια καινούργια ερώτηση, έναν άλλο προβληματισμό. Είναι η αποτύπωση της καθημερινής μας προσπάθειας ενάντια σε κάθε μορφή εξουσίας.

Αγαπητοί σύντροφοι και φίλοι, με αυτό το μικρό κείμενο ελπίζουμε να βοηθήσαμε την εκδήλωσή σας, για την οποία σας ευχόμαστε καλή επιτυχία.

«Ελευθεριακό Ιστορικό Αρχείο»

Πάρος, Απρίλιος 2002